

Hanneke Eggels

Intellectueel moet zich verre houden van politiek

Václav Havel beweert dat intellectuelen, ouderwets ondeskundige dilettanten die zich overal mee bemoeien, politiek geëngageerd moeten zijn (NRC Handelsblad, 7 januari). Maar is het niet zo dat intellectuelen, als zij zich engageren, altijd meteen worden ingekapseld in het dogmatische systeem van een geloof, een politieke richting of een beweging als het feminisme? Jazeker, dat is juist inherent aan engagement, ook al schrijft Havel daar nogal luchtig overheen.

Hanneke Eggels is publicist.

Zo observeerde ik met belangstelling de dialectische houding van Frits Bolkestein. Binnen en buiten de VVD profileerde hij zich graag als le penseur de la famille, ook al beweerde hij in debatten altijd geen intellectueel te zijn. Dat kon ook niet, want een politicus is een trouble shooter, geen problemenmaker met een genuanceerde kijk op de maatschappij die de intellectueel idealiter nu eenmaal is. Als Havel stelt dat een goed politicus moet kunnen uitleggen zonder dat hij poogt te overreden, dan is dat weliswaar een aardig statement, maar in de praktijk is het onmogelijk. Een politicus dient problemen op te lossen, geen nuanceringen aan te dragen.

Ook Menno ter Braak werd op schrijnende wijze met dit dilemma geconfronteerd. Zijn homo historicus Richard Dubois kon het zich permittieren te zwijgen; hij bleef bij alle strijdgewoel op straat gewoon thuis in zijn leren fauteuil, behoefte als hij had aan distantie om te kunnen relativeren en de tijd in zijn 'voordeel' te laten werken. Maar deze klassieke onthechte intellectueel is een museumstuk geworden.

Er is sprake van een nieuwe kennisklasse van filosofische ironici die politiek actief wil zijn, want wat moet worden verdedigd, is de waarheid, de beschaving, de democratie, of de autonomie van de kunst. Die ironici werden tot politieke dieren die geen consensus maar confrontatie van opvattingen nastreven. Consensus is voor hen geen ideaal, zij geven de voorkeur aan verscheidenheid. Zo'n intellectueel is Havel ook.

Maar is het dan zo dat debatten over de 'achterkant van het gelijk' door middel van een confrontatie van opvattingen wel interessante retorische structuren kunnen blootleggen en aldus een aardig spel voor de oude 'nieuwe vrijgestelden' opleveren, terwijl voor een democratische besluitvorming in de politiek toch consensus nodig is en geen platoons Symposium?

Havel denkt dat de intellectueel zich op twee manieren kan laten gelden in het domein van de politiek. In de eerste plaats kunnen intellectuelen volgens hem zonder schaamte een politiek ambt aanvaarden, om vervolgens te doen wat zij juist achten. Havel gaat hierbij te veel uit van het goede in de mens. Een intellectueel met een hoogstaande moraal is namelijk niet zo vanzelfsprekend.

Menno ter Braak wilde in zijn Politicus zonder Partij toeschouwer en deelnemer tegelijk zijn. Ook Havel kiest zo op het eerste gezicht voor een dergelijke houding, met het accent op maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat komt in de beste schrijverskringen voor. Maar was bijvoorbeeld, om in eigen land te blijven, de vrijage van Herman Gorter en Henriëtte Roland Holst met het socialisme wel zo gelukkig?

Ik geloof daarentegen dat de 'ideale' intellectuelen als ondeskundige dilettanten op het terrein waarop zij zich uitspreken al snel terechtkomen in een spel van paradoxen, ambiguïteiten en ironie. Zij zouden zich bij voorkeur verre dienen te houden van gesloten denksystemen en zijn dus a priori geen politieke dieren. Nee, geen spiegel van Havel, niks navelstaren à la Richard Dubois, of Sartre's engagement, maar leven onder het lemma 'libertinage' in de Larousse: 'vivre dans le désordre des idées'. Want wilde Erasmus ons allen niet een spiegel voorhouden in Lof der Zotheid als hij de zotheid — een vrouw — laat betogen: „Een wijf dat wijs wil zijn, is dubbel zot."

Op dit artikel berust copyright! © 1999 Hanneke Eggels

Restricties: Ja

Copyright: Houder nog niet bekend